

er det spørgsmålet, om velfærdsstaten dér kom i en legitimitetskriser, eller om ikke der var tale om en skærpet politisk kamp om dens omfang, finansiering og fordeling.

Det særlige fokus på lovgivningen sætter vanskelige rammer for undersøgelsen. Det vil næppe være rimeligt at bebrejde forfatteren dette, da det er et gennemgående træk for det meste af forskningstraditionen med hensyn til velfærdsstaten. Men med udgangspunkt i et aktørperspektiv – i hvert fald et socialdemokratisk eller fagforeningsmæssigt sådant – må man tage den udfordring op at se velfærdsstatens opkomst i samspil med arbejdsmarkeds- og beskæftigelsespolitikken. Hvilken rolle spillede f.eks. Arbejdsmarkedskommissionen i de velfærdspolitiske moderniseringsplaner i 1950'erne? Og hvordan prægede arbejdsmarkedets organisationer lovgivningsarbejdet og det offentlige ressourceindsats? Man kan i øvrigt her let få den følelse, at de velformulerede, fremsynede nationaløkonomer i Krag-klassen netop på sociallovgivningens område træder i centrum på bekostning af de mere »gammeldags« social- og arbejdsmarkedspolitikere med rod i de traditionelle arbejdsmiljøer. Mens Krag, Erik Ib Schmidt og Co. (som ikke var udprægede socialpolitikere) spiller en central rolle som idépolitiske ophavsmænd til »velfærdsprojektet«, spiller sociallovgivningens arbejdsmænd en meget mere anonym rolle. F.eks. en Kaj Bundvad havde jo dog et stort socialpolitisk engagement og fungerede både som ordfører og som arbejds- og socialminister i en årrække.

Hele dette spørgsmål rører ved spørgsmålet om årsagerne til velfærdsstatens gennembrud og udformning. Var de socialdemokratiske nationaløkonomer lige så vigtige for velfærdsstaten, som de var for de nationale økonomiske strategier? Det er også vanskeligt at komme uden

om kontinuitetsspørgsmålet. Hvor ligger rødderne til den danske form for velfærdsstat? Hvornår havde velfærdsstaten sit gennembrud? Kan man forklare den danske velfærdsstat uden at gribe tilbage til den særlige danske arbejdsmarkedsmodel fra århundredskiftet, uden at komme ind på kriseløsningerne i 1930'erne og på de samarbejdsmodeller, som dér blev etableret mellem arbejdere, middelstand og bønder? Det snit, som er lagt ved 1945, og forfatterens betoning af »velfærdsprojektet«, som lægges i hænderne på ikke »nationaløkonomerne«, men – som det hed i samtiden – »socialøkonomerne«, forkorter tidsperspektivet i debatten om velfærdsstatens rødder. Måske ville en større indledende diskussion af teorier, kausalitet og kontinuitet i velfærdsstatens udvikling have fokuseret denne debat mere. Men alt dette viser kun, at forfatteren har ret i sin antagelse om, at bogen vil rejse lige så mange spørgsmål, som den besvarer (s. 310). Det er en kvalitet ved siden af mange andre i denne bog.

Det er fristende at slutte med at spå, at Klaus Petersens bog vil blive et standardværk, men da den er på tysk, vil en sådan forudsigtelse forudsætte et håbefuldt syn på fremtiden. Man må nøjes med at sige, at dette store og gode arbejde bør blive en standardreference.

Johnny Laursen

Den Jyske Historiker, nr. 82: Det nationale velfærd? Den danske velfærdsstat i international belysning, 1998. 191 s., 125 kr.

Den videnskabelige antologi er ikke nogen let genre, hverken for redaktører, forfattere eller læsere, og problemerne bliver ikke mindre, når antologien har velfærdsstaten som tema, samtidig med at forfatterne kommer fra så forskellige fagområder som historie, statskundskab og sociologi. Hvis bidragene ikke skal

flagre i alle retninger til forvirring for læserne, kræves en stor indsats af redaktørerne med hensyn til afgrænsning af emne og analyseramme og stor selvdisciplin af forfatterne.

Opgaven er ikke helt lykkedes for redaktørerne af dette temanummer af *Den Jyske historiker* om »det nationale velfærd«: Det er efter denne anmelders mening et klassisk eksempel på en antologi, hvor helheden er mindre end summen af de enkelte dele. Det er svært at se den overordnede linie i de fem artikler, og det er ikke alle forfattere, som er lige villige til at besvare de to spørgsmål, som redaktørerne Johnny Laursen og Thorsten Borring Olesen i deres lovligt lange indledning angiver som de centrale for antologien: Hvad er det, som karakteriserer den danske velfærdsstat, og kan den danske model overleve i et integreret Europa?

Læseren skal derfor ikke forvente at få det store overblik serveret: Man skal selv gøre en hel del af arbejdet, og det er en god idé også at konsultere anden litteratur undervejs. På den anden side skal redaktørerne roses for at have samlet fem kompetente, relevante og til tider også meget tankevækkende artikler. Summen af de enkelte dele er ganske høj. Anmeldelsen skal dog give nogle eksempler på, hvordan man bedst kan skabe sammenhænge mellem de enkelte bidrag.

En historisk orienteret læser bør begynde med Søren Kolstrups »Den tidlige danske velfærdsstat i komparativ belysning«. Kolstrup beskriver den danske udvikling mellem 1890 og 1930'erne, og komparationen består i en sammenligning mellem Danmark og Tyskland. Dette er helt korrekt: Omkring århundredskiftet var Danmark og Tyskland de to foregangslande inden for socialpolitikken, og de engelske og svenske velfærdsmodeller er i vid udstrækning udviklet som varianter af den

danske. Jørgen Goul Andersen tager denne komparative diskussion op med udgangspunkt i moderne data i afslutningsartiklen »Velfærdens veje i komparativt perspektiv«, og det kan klart anbefales at læse Kolstrups og Goul Andersens artikler i sammenhæng.

En vigtig pointe hos Kolstrup er, at man ikke, som det var været almindeligt, kan nøjes med at fokusere på overførselsindkomsterne, hvis man vil forstå velfærdsstatens politiske dynamik, men også må se på udviklingen af tjenesteydelser som f.eks. skolevæsen og sygehusvæsen i kommunalt og statsligt regi. Det perspektiv betyder også, at Kolstrup kan vise, hvordan etableringsfasen for den danske model strakte sig til ind i 1920'erne. Her er en interessant polemik mod den etablerede visdom, som overvejende har fokuseret på indførelsen af alderdomsunderstøttelsen i 1891.

Springer man frem til »Velfærdens veje i komparativt perspektiv«, kan man hos Jørgen Goul Andersen læse, hvordan den danske velfærdsstat har beholdt sine karakteristiske træk frem til vore dage. Ikke nok med det: Den danske velfærdsstat i de seneste 30 år er blevet endnu mere »dansk« med hensyn til finansiering, organisering og fordelings effekter. Både Kolstrup og Goul Andersen viser dermed, hvordan nationale faktorer har haft stor betydning for velfærdsstaten både i starten og slutningen af det 20. århundrede. Goul Andersens metode og data er meget anderledes end Kolstrups: Hans artikel er et typisk eksempel på, hvordan kvantitative data anvendes inden for statskundskaben. Formen kan måske afskrække hårdkogte historikere, men man bør læse redegørelserne nøje og selv drage parallellerne til Kolstrups argumentation.

Niels Wium Olesens »Planer for velfærd« adskiller sig fra Jørgen Goul Andersens og Søren Kolstrups artikler

ved at tage udgangspunkt i idéplanet, idet han sammenligner målsætninger og strategier i de tre skandinaviske socialdemokratiets og det britiske Labour-partis programmer fra 1944-45. Wium Olesen redegør på bedste vis for ligheder og forskelle mellem de fire programmer, hvilket også tillader ham at fremhæve deres klare forankring i nationale forhold. Han får desuden effektivt understreget, at det var industrialiserings- og beskæftigelsespolitikken, som var det centrale for 1940'ernes socialdemokrater, mens den egentlige socialpolitik kom i anden række. Dermed henleder han læserens opmærksomhed på et vigtigt forhold, som ofte overses i både den historiske og den samfundsvidenskabelige velfærdsstatsforskning. På det lille plan kan man af dette vel også læse en kritik af Søren Kolstrups påstand om, at produktion og velfærd altid har været to adskilte størrelser i dansk politik. »Planer for velfærd« er i øvrigt meget velskrevet og klar i sin analyse, og artiklen bør være obligatorisk læsning for alle, som vil beskæftige sig med social- og velfærds politikens udvikling mellem 1940 og 1970.

Det er lidt sværere at få placeret Urban Lindströms og Klaus Petersens »Velfærdsstatens fuldbyrdelse, krise og genkomst« i sammenhængen. Artiklen, som med lige så stor ret kunne have heddet »Socialdemokratiets fuldbyrdelse, krise og genkomst«, behandler den interne debat om den politiske strategi i de danske og svenske socialdemokratier i perioden fra 1970 til i dag. Lindström og Petersens udgangspunkt er, at de socialdemokratiske partier i praksis opfattedes som de hovedansvarlige for efterkrigstidens velfærds politik, hvilket har stillet partierne over for et vanskeligt valg: Skulle man for enhver pris forsvare de eksisterende institutioner eller kunne man gå ud i en mere radikal kritik? Konklusionen er, at ingen af de to

partier har fundet et overbevisende svar på problemet.

Når man læser artiklen, bliver det et problem, at Lindström og Petersen holder sig på et generelt niveau og i modsætning til Wium Olesen ikke gør meget ud af at diskutere forbindelsen mellem konkrete politiske og økonomiske forudsætninger på den ene side og strategidiskussionen på den anden. Derfor bliver det ikke klart, i hvor høj grad de danske og svenske erfaringer er eksempler på et generelt socialdemokratisk dilemma, og i hvor høj grad problemerne er nationalt betingede. Det gør det også svært at forbinde Lindström og Petersens argumentation med f.eks. Goul Andersens.

Per H. Jensens »Velfærdsstatens variationer, dynamikker og effekter« afviger i sin form fra de øvrige artikler, idet den koncentrerer sig om at præsentere og diskutere hovedlinjerne i de sidste godt 20 års politologiske og sociologiske velfærdsstatsforskning. Egentlig var den vel tænkt som fælles analyseramme for de empirisk baserede artikler, men i praksis virker den som en teoretisk diskussion, som er afkoblet fra resten af antologien. Det kan betyde, at historisk interesserede vil være tilbøjelige til at læse et par sider og lade resten af artiklen ligge. Et ekstra problem er, at Per H. Jensens sprogbrug ofte er noget knudret og ikke særligt imødekommende for den uindviede læser. Man aner, at Johnny Laursen og Thorsten Borring Olesen efterfølgende følte sig tvunget til at skrive en mere essayistisk indledning for ikke at skræmme potentielle læsere bort.

Et godt råd til en sådan tvivlende læser vil være at begynde med de empiriske artikler for derefter at vende tilbage til »Velfærdsstatens variationer, dynamikker og effekter«, for artiklen er faktisk en af de bedste, mest omfattende og tankevækkende oversigter over velfærdsstatsforskningens stadi, som man for tiden kan få på dansk eller engelsk,

og den er skrevet af en forfatter, der tydeligvis besidder endog stor kompetence inden for både teoretisk og empirisk analyse. Per H. Jensens kategoriseringer af forklaringstyper inden for velfærdsstatsforskningen inspirerer til kritik og perspektivering af de øvrige forfatteres empiriske analyser.

Her skal blot fremhæves, at Per H. Jensen for det første beskriver, hvordan velfærdsstatsforskningen frem til 1980'ernes slutning koncentrerede sig om at forklare velfærdsstatens udvikling ud fra sociale og politiske forhold. De seneste ti år er forskningen gået i den anden retning og har undersøgt, hvilke effekter forskellige måder at organisere velfærdsstaten på har på det sociale og politiske niveau. For det andet demonstrerer han for læseren, hvordan forskningen har søgt sine forklaringer og analyseret effekter på så forskellige niveauer som samfundet som helhed, sociale klasser, interesseorganisationer og køn, og hvordan det valgte analyseniveau har påvirket formuleringen af teorierne om velfærdsstatens udvikling.

Synes man, det er svært at få overblik over diskussionerne i »Velfærdsstatens variationer, dynamikker og effekter«, er det en god idé at læse den og de øvrige artikler i sammenhæng med to centrale afhandlinger i velfærdsstatsforskningen: Gösta Esping-Andersens *The Three Worlds of Welfare Capitalism* og Per H. Jensens *Komparative velfærdssystemer*. Det kræver en del arbejde, men vil gøre mange underforståede diskussioner klarere. Som kursuspå litteratur på universiteterne vil »Det nationale velfærd« desuden høre naturligt sammen med Esping-Andersens og Jensens værker.

Sammenfattende kan siges, at »Det nationale velfærd« rummer fem meget interessante, men også noget uensartede artikler om velfærdsstatens udvikling, som sandsynligvis vil efterlade et noget

forvirret billede hos de fleste læsere. Et godt råd vil i den situation være – for at summere op – at begynde med Søren Kolstrups og Jørgen Goul Andersens bidrag for så at fortsætte med Niels Wium Olesens, Urban Lindbergs og Klaus Petersens samt Per H. Jensens. Fik anmelderen kun lov til at tage én artikel med på en øde ø, blev det Niels Wium Olesens »Planer for velfærd«. Men han ville nu trods alt gerne tage hele bogen med.

Jacob Christensen

Sigrún Davíðsdóttir: *Håndskriftsagens Saga i politisk belysning*. Oversat af Kim Lembek. (Odense Universitetsforlag, 1999). 408 s., 300 kr.

I april 1971 fik skolebørnene fri i Island, og blandt dem var bogens forfatter. Sammen med omkring 25.000 andre islændinge drog hun ned til havnen i Reykjavík. Hun gik i 9. klasse dengang, og det var *Flatøbogen* og *Codex Regius*, som modtagelsen gjaldt.

På Det Kgl. Bibliotek i København, hvor de to håndskrifter var blevet hentet den 19. april 1971, havde personalet da ladet flaget gå på halv, og rigsbibliotekar Palle Birkelund udtalte: »Om vi mister medarbejdere eller værdifulde ting i vore samlinger går ud på et.«

Udleveringen af de islandske håndskrifter var dybt forankret i den aktuelle politiske situationen både i Island og i Danmark. To højesteretsdomme og mange politiske debatter havde været nødvendige, før de første håndskrifter i 1971 blev sejlet i havn i Island. I *Håndskriftsagens Saga i politisk belysning* gives en samlet redegørelse for sagen om de islandske håndskrifter som en af de længste sager i dansk politik i det 20. århundrede.

De fleste af håndskrifterne var indsamlet af den store islandske lærde Árni Magnússon i 1700-tallet og indgik i